

C.C.S. Crone op 24-jarige leeftijd.

□ PARTICULIERE COLLECTIE

*Op 26 december is het honderd jaar geleden dat C.C.S Crone (1914-1951) werd geboren, de auteur die vooral bekend is van zijn verzameld proza *De schuiftrompet* en die de meest Utrechtse van alle schrijvers wordt genoemd. Dit jaar is het ook tachtig jaar geleden dat hij de deuren van het Utrechtse Bonifacius-Lyceum achter zich dichttrok. Hoe verliepen zijn schooljaren daar en wat betekenden deze voor zijn schrijverschap?*

C.C.S. Crone en het St. Bonifacius-Lyceum

De belangstelling voor de schrijver C.C.S. Crone wordt in zijn geboortestad op vele manieren levendig gehouden: een bronzen beeld van een van zijn personages uit zijn verhalen, de literaire prijs van de gemeente die zijn naam draagt, teksten op verschillende gevels, een trottoirtegel met daarop zijn woorden *Utrecht, stad van zachte idioten - ik werd er zelf geboren*¹, wandelingen en een tentoonstelling over zijn leven en werk.

Voorwaar een groot eerbetoon aan een schrijver van een klein oeuvre grotendeels bestaande uit drie novellen en tien verhalen, samen zo'n 150 pagina's, geschreven in de periode 1935 - 1940 en verzameld in *De schuiftrompet*.² Een schrijver wiens verhalen zich hoofdzakelijk afspelen in de jaren dertig van de vorige eeuw en die handelen over de

burgerman in de crisistijd in een decor van Utrechtse straten en stegen, parken, pleinen en plantsoenen, begeleid door de klanken van carillons en klokken. Een schrijver die door zijn bijzondere werkwijze een unieke plaats inneemt in het landschap van de Nederlandse letteren.

Vóór het Bonifacius-Lyceum

Cornelius Carolus Stephan (Kees) Crone werd in 1914 geboren aan het Oudkerkhof 26, boven de textielwinkel van zijn moeder, een dochter van vishandelaar Kees Engelman aan de Vismarkt. Zijn vader, afkomstig uit Duitsland, werkte meer dan vijftig jaar bij het Kledingmagazijn Dijckhoff aan de Lange Viestraat. Tijdens Crones jeugdjaren in dit katholiek middenstandsmilieu was 'God altijd en overal aanwe-

Marijke van Dorst

bereidt een biografie voor over C.C.S. Crone en was samensteller van de expositie ter herdenking van zijn 100e geboortejaar.

zig': de kamers van zijn ouderlijk huis boden zicht op de Domkerk en de Domtoren, pal aan de achterkant grensde de Willibrorduskerk. In die kerk werd hij gedoopt en was hij misdienaar. De kerkklokken waren voor hem de wet van opstaan, misdienen, eten, schoolgaan en slapen.

Met deze achtergrond was het vanzelfsprekend dat Kees Crone katholiek onderwijs ging volgen. Na zijn lagere schooltijd bij de Fraters van Utrecht van de St. Gregorius-school aan de Kromme Nieuwegracht werd hij in september 1927 leerling van het St. Bonifacius-Lyceum. Met een onderbreking zou hij er vier schooljaren verblijven: de periodes 1927 - 1929 en 1932 - 1934. Over die eerste jaren is niet eerder gepubliceerd, over de tweede periode levert nader onderzoek veel aanvullende gegevens op.

Bonifacius-Lyceum 1927 - 1929

Zijn wandeling naar school voerde Kees Crone, inmiddels verhuisd van het Oudkerkhof naar de Begijnkade, weer naar de Kromme Nieuwegracht. Daar was in het voormalige winterverblijf van Belle van Zuylen sinds november 1922 het Bonifacius-Lyceum gehuisvest. Het was de eerste gemengde, katholieke middelbare school van Nederland. Crone kwam er terecht in klas 1B van de onderbouw, waarin gymnasiasten en hbs'ers samen de lessen volgden. Karel Meeuwesse, de latere hoogleraar moderne Nederlandse letterkunde en algemene literatuurwetenschap, die al in het laatste jaar van de lagere school bij hem op school zat, bleef zijn klasgenoot en werd een vriend voor het leven. Met goede cijfers ging Crone over naar het tweede leerjaar. In klas 2B waren de prestaties voor alle vakken bij lange na niet van het niveau van het jaar daarvoor. Desondanks werd hij bevorderd naar het derde leerjaar gymnasium.

In de tweede klas van het gym had Crone al een eigen kijk op (literaire) zaken. Op 17 april 1929 luisterden hij en Meeuwesse buiten de hekken van Tivoli aan de Kruisstraat naar een rede van Alphons Laudy³ over het aandeel van de Nederlandse zouaven in de strijd voor het behoud van de kerkelijke staat. Meeuwesse vertelde veel later in een interview⁴: 'En ik herinner me met name het pathos, waarmee Laudy zijn passage over die Nederlandse zouaven liet culmineer in een suggestieve naamgeving; zij waren "de leeuwen van Mentana!". Ik zou onoprecht zijn, als ik niet

Bonifacius-Lyceum met het toegangsbruggetje, Kromme Nieuwegracht 3, ca. 1950.

□ HET UTRECHTS ARCHIEF | COLLECTIE BEELDMATERIAAL

zou erkennen dat ikzelf dat als jongen van veertien, vijftien jaar indrukwekkend vond, ik vond het mooi. Ik liet dat ook blijken tegenover Kees, die naast me stond. Maar, ik zal nooit het bleke smalle gezichtje van Kees Crone vergeten en het superieur ironische lachje, dat zich op zijn smalle gezichtje vertoonde, toen hij zei: "Nee Karel, dat ben ik niet met je eens: dit is nu retoriek!"

Onderbreking: naar Limburg

Ondanks zijn bevordering naar de 3e klas ging Kees Crone in september 1929 niet verder op het Bonifacius-Lyceum. Hij vertrok naar het gymnasium van het St. Bernarduscollege van de paters Cisterciënsers van de abdij Lilbosch in Pey-Echt in Limburg. Hij wilde daar zijn roeping voor het priesterschap onderzoeken. Omdat de leerstof van beide scholen niet helemaal aansloot, begon hij in 2-gym. 'Pey-Echt' werd een belangrijke periode in zijn leven, waarin het schrijven van verhalen en (religieuze) gedichten, waarmee hij op de lagere school al begonnen was, zich verder ontwikkelde. Op kostschool had hij in de studiezaal voor het eerst de rust om te schrijven, thuis in een gezin met tien kinderen was het wel erg druk. Zijn schrijven voor de schoolkrant *Oriëns*

IK, DOLENDE

Nu klinken de klokken zoo hel,
Nu waaien de winden zoo fel.

Toen een herder 't lied der ruste had
[gefloten,
Heeft de zwarte nacht hem d' oogen
[zacht gesloten.

In die nijpendkoude winternacht
Heeft Maria God op aard gebracht;
Eenzaam buiten 't stemmenruischen
Heeft ze Hem gebaad, de Kuische.
Herders zagen 't God'lijk Wicht
In het helle hemellicht

Bij het licht der sterren en der maan
Zijn ze naar hun kudden teruggedaan.

Ik ben de blinde herder die het licht
niet zag bij Uwen stal,
Ik dool mijn heele leven rond en zoek,
' tot ik U vinden zal.

K. CRONE

Het gedicht 'Ik dolende', gepubliceerd in het kerstnummer van Het Centrum, 24 december 1930.

werd op het Bernardus ook zeer gestimuleerd. In de Limburgse studietijd verscheen zijn werk voor het eerst in een echte krant: op 24 december 1930 publiceerde het katholieke dagblad *Het Centrum* z'n gedicht *Ik dolende*. Er bleek na drie jaar geen roeping voor het priesterschap.

Bonifacius-Lyceum 1932 -1934

In september 1932 kwam Kees Crone terug op het Bonifacius-Lyceum. Opnieuw sloot de leerstof niet aan, waardoor hij (nogmaals) in 4-gym geplaatst werd. Met een taak voor wiskunde ging hij over naar 5-gym, maar een jaar later werd Crone niet bevorderd naar de 6e klas. Zelf vond hij zich een kei in de moderne talen, maar niet zo goed in Latijn, Grieks en wiskunde. Overigens inspireerden de lessen Latijn hem wel, gezien zijn gedicht *Latijnsche les* uit 1933.

Nog maar een paar maanden van zijn 20e verjaardag verijderd had hij geen zin om nogmaals 5-gym te doen met 'lesstof waaraan alle leven is ontnomen' en 'klasgenoten waaraan hij geestelijk ver ontgroeid is', zoals hij het zelf formuleerde. Op 22 augustus 1934 schreef hij in een brief aan dichter-criticus Jan Engelman, de broer van zijn moeder, met wie hij eerder over zijn literaire ambities correspondeerde: 'Mijn plan is trappist te worden [...] Toch wil ik nog een jaar wachten alvorens in het klooster te gaan

[...] ik wil komend jaar doorbrengen met lezen, 'n boek schrijven en zorgen dat ik hetgeen ik op het lyceum heb geleerd niet vergeet.'

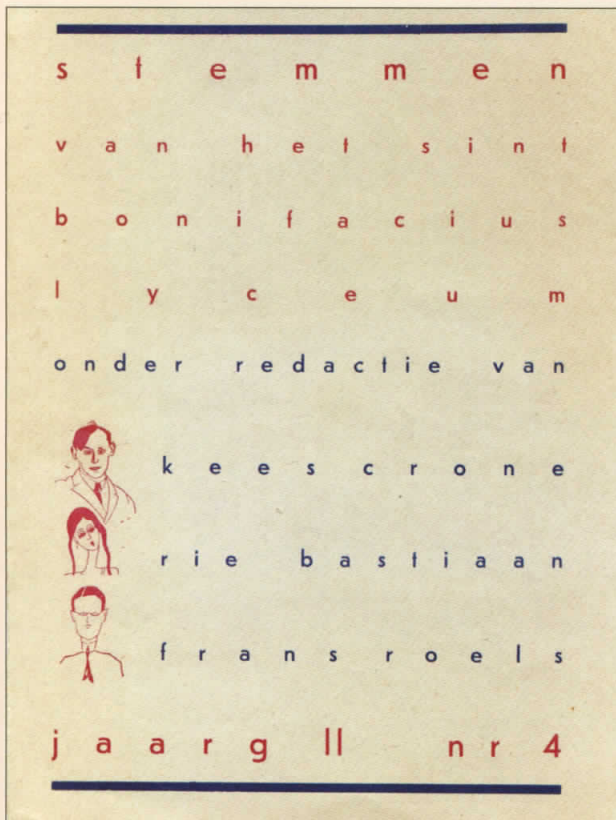
Jan Engelman raadde hem met kracht aan zijn gymnasiumopleiding af te maken. Tevergeefs. In september 1934 keerde Crone niet naar het Bonifacius-Lyceum terug. Hij wilde schrijver worden, zijn schooljaren op het Bonifacius leverden hem, zoals later zal blijken, genoeg stof op voor een boek.

Zijn passie voor taal, schrijven en literatuur was overigens ook zijn klasgenoten niet ontgaan. Hij werd benijd om de kwaliteit van zijn opstellen en de hele klas glunderde als

Kees Crone ten tijde van zijn jaren op het Bonifacius-Lyceum.

□ PARTICULIERE COLLECTIE

Omslag *Stemmen* septembernummer 1933.

□ PARTICULIERE COLLECTIE

hij literaire bezwaren had tegen de Nederlandse vertaling van Griekse of Latijnse verzen. Zijn gedichten, verpakt in een propje papier, belandden soms op de schoolbank van een medeleerling. En dan was er zijn schrijfwerk voor het schoolblad *Stemmen*.

Schrijven voor *Stemmen*

Na korte tijd op het Bonifacius werd hij redacteur van *Stemmen uit de Academie van het St. Bonifacius-Lyceum*. Samen met Frans Roels (en kort daarna Rie Bastiaan) trad Crone aan op het moment van het tweede lustrum van de school.⁵ In hun eerste *Van de Redactie* omschreven zij hun missie als 'het peil van ons blad op te voeren tot een hoogte als door geen ander blad van jongstudenten bereikt werd'. Hun inspanningen voor de lustrumuitgave werden in het *Utrechtsch Nieuwsblad* van 24 november 1932 positief gememoreerd: 'om zijn inhoud maakt dit jubileumnummer een goede indruk [...] vooral om de letterkundige bijdragen van de heeren Crone en Meeuwesse, waarin beslist een drang naar schoonheidsbeleving tot het oppervlak der koude letters stuwet.' Het *Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad* (avondblad 22 november 1932) nam in de bespreking van het nummer Crones *Gebed van den middelematige* in z'n geheel op.

Kees Crone vond in *Stemmen* een podium voor zijn werk. In elke aflevering verschenen zijn gedichten en verhalen, die al dan niet bewerkt veelal eerder in het Limburgse schoolblad te lezen waren. In beide schoolkranten werd ook *Stephan en Lizette* - het verhaal waarvoor hij inspiratie

vond op de lagere school en bij hem thuis - gepubliceerd. Voor dit boekje, dat hij in 1933 in eigen beheer uitgaf en liet maken bij drukkerij Vims, de drukker die ook *Stemmen* verzorgde, maakte hij overigens in het schoolblad veelvuldig reclame: 'met artistieke illustraties [...], uitgevoerd in drie-kleurendruk [...] prijs f 0.90'.

Stemmen verleidde hem ook tot het schrijven van boekbesprekingen en toneelrecensies en het introduceren van nieuwe onderdelen in het blad, bijvoorbeeld een rubriek *Kroniek*. Ook op het gebied van vormgeving zette hij zijn talenten in: het septembernummer 1933 van *Stemmen* verscheen met zijn typografie en omslag.

Ondanks alle inspanningen van de redactie was de belangstelling van de lyceïsten echter gering. De redactieleden stapten daarom op en in december 1933 trad een nieuwe redactie aan. Crone bleef na zijn terugtreden veelvuldig in *Stemmen* publiceren.

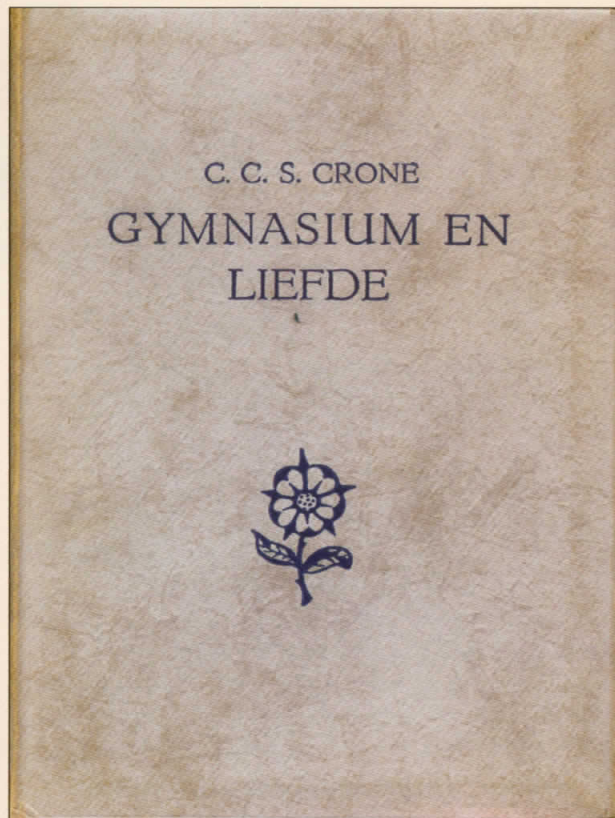
Lyceïstenvereniging en toneel

Als lid van de Lyceïstenvereniging nam hij actief deel aan de bijeenkomsten die meestal georganiseerd werden in het *Kasteel van Antwerpen* aan de Oudegracht. Zo las hij zijn eigen verzen en verhalen, declameerde hij gedichten van Louis de Bourbon⁶ en gaf zijn mening over diens poëzie. Vaak gaf hij commentaar op de lezingen van anderen, bijvoorbeeld op die van zijn vriend Jac van Rossum over *De ontwikkeling van het kerstlied*.

Kees Crone speelde ook toneel op het Bonifacius-Lyceum. Hij was te zien in *De ingebeelde zieke* van Molière, een schooluitvoering in de Utrechtse schouwburg op 8 februari 1934. Uit de recensies: 'Verder Kees Crone, die een karakter-rolletje bijzonder goed vermocht uit te buiten' (*Utrechtsche Courant*, 9-2-1934); 'En wij zien weer voor ons [de zoon van de ingebeelde zieke] Thomas Diafoirus (Kees Crone), het konijn - zooals wij hem in onze buurt hoorden noemen - die, voortreffelijk gegrimmeerd, een onnoozelen amant uitbeelde, waaraan geen meisje ter wereld haar hart zou willen schenken.' (*Utrechtsch Dagblad*, 9-2-1934). Zelf schreef hij in het maartnummer van *Stemmen* in dat jaar: '1 dag artiest, om 9 uur generale repetitie, Kees peinst ... "wat doen ze op 't oogenblik op school?" vraagt ie, na een behoorlijk groote hap in zijn gevulde koek.'

Gymnasium en liefde

Al op het Bonifacius begon Kees Crone in 1933 aan wat later zijn debuut bij een officiële uitgeverij zou worden: *Gymnasium en liefde*, waarin duidelijk de sfeer, leerlingen en leraren van het lyceum te herkennen zijn. Het beschrijft onder andere de lotgevallen van een wiskundeleraar die verliefd wordt op een van zijn leerlingen. Het verhaal is opgebouwd uit (zeer) korte schetsjes, een soort dagboek-aantekeningen, geschreven vanuit een wisselend perspectief. Daarin vermengt hij autobiografische gegevens - bijvoorbeeld zijn vermeende priesterroeping en diverse familiegebeurtenissen - met fantasierijke gedachten. Al merkbaar is Crones latere bijzondere werkwijze. Die komt er kort samengevat op neer dat hij zijn observaties

Omslag *Gymnasium en liefde*.

□ PARTICULIERE COLLECTIE

en invallen noteerde op kleine strookjes papier en deze - na diverse tussenhandelingen - monteerde en schreef tot een verhaal.

Het voert te ver om hier uitgebreid in te gaan op al die personen en schoolsituaties die (deels) model stonden voor *Gymnasium en liefde*. Als uitzondering kan wel de Utrechtse musicus Johan Winnubst - in het boek Weysen - die op 19 juni 1934 overleed, genoemd worden: 'Nu wordt Weysen begraven. Over het zwart gedoe op de begraafplaats schijnt de zon en met de bomen zal ze licht en schaduw maken op zijn doodkist. De pers komt op de dodenakker ook een kijkje nemen. Ze merkt de leden van het mannenkoor onder de aanwezigen op. Er is een landauer vol bloemen. Die hebben aan de weduwe al heel wat zorg gegeven in de warmte. Nog diep in de nacht stond ze bij het gootsteentje te ploeteren. De dochter uit Heerlen en Ina strooien witte seringen op de neergelaten kist. Een zwarte handschoen dwarrelt mee, maar niemand merkt het.'

Kees Crone was al tijdens zijn gymnasiumtijd bezig om zijn werk uitgegeven te krijgen. Niet alleen publiceerde hij in eigen beheer het eerder genoemde *Stephan en Lizette*; in 5-gym had hij reeds contact met dr. P.H. Ritter jr., destijds hoofdredacteur van het *Utrechtsch Dagblad*. Hij bood hem zijn manuscript (toen nog getiteld *Gymnasium* aan voor publicatie in de krant. Die poging mislukte. Na zijn tijd op het Bonifacius correspondeerde hij ook met Jan Engelman over zijn bundel schetsen; bijzonder enthousiast was die niet over het literaire werk van zijn neef.

De man met de schuiftrumpet van de Amsterdamse beeldhouwer Hans Bayens in de Bruntenhof.

□ FOTO WERRY CRONE

Het verhaal werd herschreven en uiteindelijk onder de titel *Gymnasium en liefde* in 1935 afgerond - Crone had het Bonifacius al enige maanden daarvoor verlaten. Een jaar later verscheen het, met tekeningen van zijn zus Mies, bij de katholieke uitgeverij Vox Romana. Het boekje kreeg vrij gunstige recensies; de humor viel zeer op (Bijna 60 jaar later kwam er een vertaling in het Friulisch, met goede besprekingen).

Na het Bonifacius-Lyceum

Na de keuze voor het afbreken van zijn gymnasiumopleiding begon voor Crone op de zolderkamer bij zijn ouders in de Van der Duijnstraat een zoektocht naar publicatiemogelijkheden en naar een betaalde baan. Al verdiende hij af en toe wat geld met zijn werk als vertaler, bloemlezer, gelegenheidsdichter en recensent voor kranten, tijdschriften en radio, het was niet genoeg om een zelfstandig bestaan op te bouwen. Dat veranderde toen zijn novellen *Het feestelijke leven* (1939) en *Muziek over het water* (1940) verschenen bij De Wereldbibliotheek en hij in 1941 als letterkundig adviseur bij uitgeverij Bruna in Utrecht en later in een zelfde functie bij uitgeverij Strengholt in Amsterdam ging werken. Vanaf 1947 was hij als copywriter en bedrijfsjournalist in dienst bij de Algemene Kunstzijde Unie in Arnhem. Hij bleef literair schrijven, al had hij daar, naast zijn werk en inmiddels een gezin met vier kinderen, veel minder tijd voor. Vier jaar later overleed Kees Crone plotseling op 36-jarige leeftijd aan kinderverlamming. Hij ligt begraven in Arnhem.

Het verblijf op het Bonifacius-Lyceum leverde niet alleen een (herkenbare) inspiratie op voor zijn debuut *Gymnasium en liefde* en diverse gedichten, maar droeg er ook aan bij dat Kees Crone via zijn redacteurschap van *Stemmen* met de pen zijn geest kon scherpen. Hij kon zich niet alleen verder ontwikkelen als schrijver maar het bood hem ook de mogelijkheid om zich de kunst van het recenseren eigen te maken. Dat laatste kwam hem later zeker van pas bij zijn vele recensies van literair werk die hij bijvoorbeeld voor het weekblad *De Nieuwe Eeuw* schreef als ook voor zijn filmrecensies en radiovoordrachten.

Als beroemde leerling van het St. Bonifacius-Lyceum, nu het St. Bonifatiuscollege, werd hij opgenomen in de 'Hall of Fame' van de school.

Een tekst uit 'Muziek over het water' op een zijgevel Nicolaas Dwarstraat.

□ FOTO WERRY CRONE

Noten

- 1 Notitie uit kasboek *Onvoltooid werk* ca. 1949.
- 2 *De schuiftrumpet* verscheen in 1947 bij uitgeverij Strengholt; een zevende druk bij uitgeverij IJzer in 2012.
- 3 Alphons Laudy (1875-1970), schrijver-journalist, was in 1929 hoofdredacteur van *De Tijd*. Bedoeld wordt een bijeenkomst ter viering van het sluiten van het verdrag tussen de Heilige Stoel en de Italiaanse staat onder Mussolini, waarbij de Paus als soeverein van de kerkelijke staat werd erkend.
- 4 Interview: KRO-radio *Spektakel* 29-05-1979.
- 5 Viering tweede lustrum 23/24 november 1932.
- 6 Louis de Bourbon (1908-1975), dichter en prozaschrijver. Crone kende zijn werk van uit Limburg, had later langdurig contact met hem.

Bronnen

- Archief St. Bonifatiuscollege.
 Archief Letterkundig Museum inv.nr. C 00465.
 Crone, F., *Het Utrecht van C.C.S. Crone* (Baarn 2001).
 Dorst, M. van, 'Kees Crone over zijn vader C.C.S. Crone, interview', *De Utrechtse Boekhouder* 2, 2011, 1-4.
 Dorst, M. van, 'C.C.S. Crone, een schrijver van weinig woorden', *Boekenpost* nr.133, 2014, 20-22.
 Mielen, E., *C.C.S. Crone, kroniek van een Utrechtse schrijver* (Amsterdam 1978).
 Met dank aan Ton Drubbel / St. Bonifatiuscollege.